

*Юркевич Ю. М.,**доктор юридичних наук, доцент,**доцент кафедри цивільного права та процесу**Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено правове регулювання порядку створення та діяльності адвокатських об'єднань за законодавством України. За результатами дослідження обґрунтовано авторську позицію щодо вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері.

Ключові слова: договір, адвокат, адвокатське об'єднання, адвокатське бюро, адвокатська діяльність.

Постановка проблеми. Адвокати відіграють вагомий роль у повсякденному житті, хоча, як правило, її усвідомлюють лише ті, що користуються адвокатськими послугами. При цьому роль адвоката, як і значення інституту адвокатури, в багатьох країнах різняться. Адвокат в Україні – це практикуючий юрист, що здійснює діяльність, в основному, з метою захисту і представництва інтересів його клієнтів у порядку та межах, визначених законодавством. Правова система України не здійснює поділу адвокатів на судових, що мають виключне право представництва інтересів у судах, та тих, які вправі надавати будь-які інші види позасудової правничої допомоги. Крім цього, немає і законодавчого поділу адвокатів за спеціалізацією чи напрямками діяльності, що, однак, не виключає самостійного їх визначення конкретним адвокатом чи адвокатським об'єднанням (бюро) (наприклад, надання правничої допомоги в кримінальних, цивільних, адміністративних чи господарських справах). У зарубіжних країнах, навпаки, численна кількість адвокатів обмежують свою практику спеціалізованими галузями права. Водночас варто звернути увагу й на те, що повноваження адвоката, організаційні форми здійснення адвокатської діяльності, значення адвокатури в цілому тощо майже в кожній державі в ході соціально-економічних перетворень зазнають змін.

Питання правового регулювання порядку створення та діяльності адвокатських об'єднань в Україні досліджувалися в працях багатьох вчених-науковців, зокрема І. Голованя, С. Горвця, Т. Федченко та інших. Незважаючи на це, дослідження цієї проблематики в умовах реформування вітчизняного законодавства досі залишається актуальним.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу нормативного регулювання порядку створення та діяльності адвокатських об'єднань в Україні, а також обґрунтування власної позиції щодо необхідності вдосконалення законодавства в цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність адвокатських об'єднань в Україні регламентована Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5.07.2012 року. Адвокатська діяльність в Україні є незалежною професійною діяльністю адвоката щодо захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденцій-

ності та уникнення конфлікту інтересів. При цьому адвокат може займатися адвокатською діяльністю індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності) [1].

До цього варто додати, що спірною, на наш погляд, є позиція фіскальних органів, згідно з якою адвокат, стосовно якого до Єдиного реєстру адвокатів України внесено запис про здійснення адвокатської діяльності індивідуально, і така діяльність не є припиненою або зупиненою, зобов'язаний: протягом 10 календарних днів після державної реєстрації незалежної професійної діяльності стати на облік у контролюючому органі за місцем постійного проживання як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, подавши заяви за формою № 5-ОПП, за формою № 1-ССВ та копії свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю; подати до контролюючого органу за місцем свого постійного проживання заяву за формою № 5-ОПП з позначкою «Зміни» та копію свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, в разі, якщо така фізична особа зареєстрована як підприємець та при цьому провадить незалежну професійну діяльність як адвокат [2]. Власне, жодним нормативно-правовим актом не визначено обов'язку особи, яка одержала свідоцтво про право на здійснення адвокатської діяльності, протягом 10 календарних днів чи будь-якого іншого строку безпосередньо її проводити, а тому таке тлумачення, на нашу думку, повинно стосуватися виключно тих адвокатів, які за винагороду (гонорар) розпочали ведення адвокатської практики.

Згідно з п. 3.2. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 р. № 23-рп/2009, правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може охоплювати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо, а вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати [3].

У процесі конституційної реформи до Конституції України [4] були внесені зміни та доповнення, керуючись якими, для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. При цьому винятково адвокат (за винятками, визначеними законом) здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Як бачимо, законодавець, по-перше, запроваджує термін «правничка» допомога; по-друге, уповноважує на її надання лише адвокатів, що актуалізує питання з приводу мети та цілей адвокатської діяльності в різних формах.

Відповідно до ст. 6 Правил адвокатської етики, затверджених Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.2012 р., спе-

цифіка цілей і завдань адвокатури вимагає як необхідної умови належного здійснення адвокатської діяльності максимальної незалежності адвоката у виконанні своїх професійних прав і обов'язків [5].

Досліджуючи проблематику створення та діяльності адвокатських об'єднань в Україні, варто відзначити, що згідно зі ст. 15 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» такі є юридичними особами, створеними шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і діють на підставі статуту. Будь-яке адвокатське об'єднання як юридична особа має самостійний баланс, вправі відкривати рахунки в установах банків, може використовувати у своїй діяльності печатку, штампи і бланки зі своїм найменуванням. Особливістю вважається те, що про створення, реорганізацію або ліквідацію адвокатського об'єднання, зміну складу його учасників адвокатське об'єднання протягом трьох днів із дня внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань зобов'язане письмово повідомити відповідну раду адвокатів регіону. Водночас вважаємо, що в ході створення та діяльності адвокатських об'єднань саме договори про їх створення можуть слугувати суттєвою гарантією прав та інтересів їхніх адвокатів-учасників.

Згідно з чинним законодавством України адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. При цьому не може бути адвокатом особа, яка: має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі; визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною; позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, – протягом двох років із дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю; звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, – протягом трьох років із дня такого звільнення.

Отже, адвокат – це фізична особа, яка займається адвокатською діяльністю на підставах та в порядку, що передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а адвокатське об'єднання є об'єднанням фізичних осіб, що провадять свою діяльність відповідно до чинного законодавства України. Варто згадати, що сучасні адвокатські об'єднання досить часто створюються саме як партнерства. Як убачається зі змісту п. 4.1., 4.2. примірного Статуту адвокатського об'єднання, що розміщений на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України, до складу об'єднання входять адвокати, що у встановленому цим статутом порядку набули статус учасників; учасникам об'єднання присвоюється один із наступних статусів: 1) адвокат, старший партнер; 2) адвокат, партнер; 3) адвокат [6].

Незважаючи на вищевикладене, державна реєстрація адвокатського об'єднання здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб,

фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Так, статтею 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» визначено перелік документів, необхідних для здійснення державної реєстрації юридичних осіб, незалежно від їх організаційно-правової форми. Своєю чергою, відповідно до ст. 28 згаданого Закону України визначено вичерпний перелік підстав для відмови в державній реєстрації об'єднань зі статусом юридичної особи, серед яких, зокрема: документи подано особою, яка не має на це повноважень; в Єдиному державному реєстрі містяться відомості про судові рішення щодо заборони проведення реєстраційної дії; не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку; документи суперечать вимогам Конституції та законів України; порушено встановлений законом порядок створення юридичної особи; невідповідність найменування юридичної особи вимогам закону тощо [7].

Тобто, як бачимо, законодавець не врегулює всіх особливостей державної реєстрації адвокатських об'єднань як юридичних осіб.

Також згідно з Порядком ведення Єдиного реєстру адвокатів України, затвердженим Рішенням Ради адвокатів України № 26 від 17.12.2012 р. (зі змінами та доповненнями) [8], Єдиний реєстр адвокатів України – це електронна база даних, яка містить відомості про чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» набули права на зайняття адвокатською діяльністю, та про обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності. До Єдиного реєстру адвокатів України вносяться такі відомості про адвокатів: прізвище, ім'я та по-батькові адвоката; номер і дата видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, номер і дата прийняття рішення про його видачу (номер і дата прийняття рішення про включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України); найменування і місцезнаходження організаційних форм адвокатської діяльності, номери засобів зв'язку; адреси робочих місць адвоката (із зазначенням основної та/або додаткових адрес робочого місця), номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти; інформація про зупинення, припинення або поновлення права на заняття адвокатською діяльністю (зазначається в хронологічній послідовності та не підлягає вилученню, крім випадків, передбачених Законом); інші відомості, передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», рішеннями Ради адвокатів України, або внесення яких вимагається командами програмного забезпечення бази даних Єдиного реєстру адвокатів України, в тому числі відмітки про сплату внесків та електронна адреса є обов'язковими для внесення адміністраторами цього Реєстру.

Однак, як убачається з Рішення № 63 «Про затвердження роз'яснення щодо подання Радою адвокатів України відомостей, визначених Порядком подання інформації про платників податків, об'єкти оподаткування та об'єкти, пов'язані з оподаткуванням, для забезпечення ведення їх обліку, а також обчислення та справляння податків і зборів», Єдиний реєстр адвокатів України ведеться з метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональ-

ний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, про обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності [9].

Своєю чергою, законодавчо не врегульовано низку питань, серед яких, наприклад:

– для державної реєстрації адвокатського об'єднання подано документи особами, адвокатську діяльність яких призупинено (прямих формальних підстав для відмови у здійсненні такої державної реєстрації із Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» не вбачається);

– у ході здійснення діяльності адвокатським об'єднанням один, декілька чи усі його учасники призупинили адвокатську діяльність;

– учасника об'єднання засуджено за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину чи злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі;

– учасника об'єднання визнано судом недієздатним чи обмежено дієздатним;

– учасника об'єднання позбавлено права на заняття адвокатською діяльністю;

– учасником об'єднання порушено вимоги щодо несумісності тощо.

Очевидно, що відсутність єдиної відповіді на вказані питання в контексті подальшої правової долі власне самого адвокатського об'єднання в перелічених ситуаціях, в умовах зростання значення інституту адвокатури та необхідності підвищення гарантій адвокатської діяльності не повинно вважатися нормою (для прикладу, в законодавстві України повинні бути закріплені прямі підстави для відмови в державній реєстрації адвокатського об'єднання, якщо подано документи особами, адвокатську діяльність яких призупинено тощо).

Висновки. Враховуючи вищевикладене, конкретизуючи деякі проблеми, вважаємо за можливе зробити висновок, згідно з яким у ході реформ в Україні необхідно зберегти та закріпити ту суттєву роль, яку адвокати часто відіграють у забезпеченні реалізації принципів верховенства права та законності в суспільстві, у зв'язку з чим на законодавчому рівні також детально врегулювати всі особливості порядку заняття адвокатською діяльністю, зокрема в організаційно-правовій формі адвокатського об'єднання.

Література:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076 від 05.07.2012 р. *Голос України*. 2012. 14 серп. № 148–149.
2. Про взяття на облік в контролюючому органі особи, яка має право займатися адвокатською діяльністю: Державна фіскальна служба України: Індивідуальна податкова консультація від

22.12.2017 р. № 3123/Х/99-99-08-02-01-14/ІПК. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/ink/11992-3123-17.html> (дата звернення: 05.06.2018).

3. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 р. № 23-рп/2009 у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу). *Вісник Конституційного суду України*. 2009. № 6. С. 32.
4. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.96 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради*. 1996. 23 лип. № 30.
5. Правила адвокатської етики, затверджені Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.2012 р. / Офіційний сайт Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. URL: <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki> (дата звернення: 19.06.2016).
6. Статут адвокатського об'єднання (примірний) / Офіційний сайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <http://unba.org.ua/forms-of-advocasy> (дата звернення: 03.04.2018).
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України № 755 від 15.05.2003 р. *Голос України*. 2003. 24 черв. № 115.
8. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України: Рішення Ради адвокатів України № 26 від 17.12.2012 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2016-04-23-poryadki-117_5735a11b88436.pdf (дата звернення: 05.06.2018).
9. Про затвердження роз'яснення щодо подання Радою адвокатів України відомостей, визначених Порядком подання інформації про платників податків, об'єкти оподаткування та об'єкти, пов'язані з оподаткуванням, для забезпечення ведення їх обліку, а також обчислення та справляння податків і зборів: Рішення Ради адвокатів України № 63 від 08.04.2017 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017-04-07-r-shennya-rau-63_591c04a6efc77.pdf (дата звернення: 05.06.2018).

Юркевич Ю. Н. Проблемные аспекты создания и деятельности адвокатских объединений по законодательству Украины

Аннотация. В статье исследовано правовое регулирование порядка создания и деятельности адвокатских объединений по законодательству Украины. По результатам исследования обоснована авторская позиция по совершенствованию действующего законодательства Украины в этой сфере.

Ключевые слова: договор, адвокат, адвокатское объединение, адвокатское бюро, адвокатская деятельность.

Yurkevych Yu. Problematic aspects of the creation and operation of advocacy associations under the legislation of Ukraine

Summary. The article deals with the legal regulation of the procedure for the establishment and operation of advocacy associations under the legislation of Ukraine. According to the survey the own opinion in improving the current legislation of Ukraine in this sphere has been motivated.

Key words: contract, lawyer, advocacy association, advocacy bureau, advocacy.